

Pravila P. P. Glavarja za čebelarstvo-vrtnarsko šolo na Lanšprežu iz leta 1781 (I. del)

Andrej Šalehar*, andrej.salehar@bf.uni-lj.si

Uvod

V drugi polovici 18. stoletja je bil Peter Pavel Glavar (1721–1784), duhovnik in lanšpreški gospod (lastnik graščine Lanšprež pri Mirni na Dolenjskem), brez dvoma vodilna osebnost na čebelarstem področju na Kranjskem. Imel je veliko praktičnih izkušenj s čebelarjenjem in tudi bogato teoretično znanje. Poudarjal je pomembnost poučevanja in usposabljanja za čebelarstvo v čebelarskih šolah ter pravno ureditev čebelarskih vprašanj. Peter Pavel Glavar je leta 1768 v svojem »Odgovoru« (cit. Mihelič, 1934) kot prvi strokovno predstavil čebelarjenje na Kranjskem in predlagal ustanovitev čebelarske šole, ki naj bi pripomogla k premagovanju ovir pri izboljševanju čebelarstva. »Odgovor« je bil neposredno ali vsaj posredno tudi ena od spodbud za ustanovitev čebelarske šole na Dunaju in izdajo čebelarskega patenta Marije Terezije (Bienenzuchtverbreitung ..., 1775). Prva čebelarska šola je svoja vrata odprla leta 1770 v Augartnu na Dunaju, prvi učitelj čebelarstva pa je bil Slovenec Anton Janša. Dunajska dvorna pisarna ga je po izdaji čebelarskega zakona z napotki za čebelarske mojstre (Bienenzuchtverbreitung ..., Instruktion ..., 1775) skupaj s šestimi izvodi Vollständige Lehre von der Bienenzucht (prevod: Popoln nauk o čebelarstvu – Janša, 1775) poslala tudi na Kranjsko, kjer ga je prejela tudi Kranjska kmetijska družba. Ta je nekatere člane, med njimi tudi Petra Pavla Glavarja, prosila, naj napišejo mnenje, ali bi bilo ta čebelarski patent koristno uveljaviti tudi na Kranjskem. Glavar (1781) je zaradi bolezni in drugih zadržkov odgovoril pozno, a obsežno. Družbi je poslal »Poročilo kmetijski družbi v Ljubljani z dne 17. decembra 1781 o potrebnih ukrepih za povzdigo čebelarstva na Kranjskem, o ustanovitvi čebelarske šole in organizaciji vaških čebelarskih zadrug«. Poročilo obsega 43 listov, na koncu pa so dodana še pravila za čebelarstvo šolo, ki vključujejo: Osnutek ureditve državnega učitelja čebelarstva, Osnutek za vajence, Načrt za splošno koristno čebelarstvo-vrtnarsko šolo pod gospodstvom Lanšprež in Pouk za skrbnike (12 listov). Pravil za čebelarstvo šolo po vsebini in v obliki, kot jih je napisal Glavar, po doslej znanih podatkih nismo zasledili.

Podatki o dokumentu in splošni zapisi

Pravila Petra Pavla Glavarja za čebelarstvo-vrtnarsko šolo na Lanšprežu so sestavni del dokumenta, ki ga je predstavil Dolenc (1983/1987): »Glavar, Peter Pavel: (Predlog za dvig čebelarstva) Iz leta 1782, 55 listov, 35,0 x 23,0 cm; papir, debele sive platnice iz lepenke, nemščina, gotica, kurziva, lepa izpisana pisava. To je predlog P. P. Glavarja na Hochlöbliche Kais. Königliche Ackerbauss und Künste Gesellschaft za dvig čebelarstva.«

Mihelič (1976) o dokumentu piše: »Poročilo kmetijski družbi v Ljubljani z dne 17. decembra 1781 o potrebnih ukrepih za povzdigo čebelarstva na Kranjskem, o ustanovitvi čebelarske šole in organizaciji vaških čebelarskih zadrug. To je Glavarjev doslej znani zadnji čebelarski spis, obsega 43 listov. Za poročilom sledi še: Osnutek za delo čebelarskih učiteljev, Osnutek o pouku učencev, Načrt splošne čebelarstvo-vrtnarske šole na gospodstvu Lanšprež in Načrt pouka za čebelarske čuvaje.«

O Glavarjevih pravilih poroča tudi Oražem (1999), ki je pisal o rokopisu, v katerem je predlagana čebelarska šola »na Lanšprežu, ker je tam za praktičen pouk že na voljo 130 panjev. Glavar bi bil učitelj, ki pa bi poučeval brezplačno in bi denar za plačilo, ki bi ga prejemal, uporabil za nakup panjev za podložnike. Glavar še predlaga, kakšen naj bi bil predmetnik čebelarstvo-vrtnarske šole, ki naj bi dopolnilno poučevala učence tudi branja in pisanja. Pouk bi bil za učence brezplačen ... za vrtnarje bi sprejemali v službo le tiste, ki so večji tudi čebelarstva. Šola bi se vsako leto začela v začetku marca in bi trajala do konca oktobra. Ob koncu dvoletnega šolanja naj bi vsak učenec dobil na stroške stanovske blagajne po en panj čebel za začetek čebelarjenja.«

Pravila Petra Pavla Glavarja za čebelarstvo-vrtnarsko šolo na Lanšprežu**

A) Pravilo: Osnutek ureditve državnega učitelja čebelarstva

Osnutek ureditve državnega učitelja čebelarstva obsega 17 odstavkov. Delo državnega učitelja čebelarstva na čebelarstvo-vrtnarski šoli na Lanšprežu je

* zaslužni prof. dr., Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

** Pravila Petra Pavla Glavarja so objavljena v Digitalni knjižnici Slovenije (dLib.si) in v knjigi Šalehar (2013) – vir št. 15

bil pripravljen prevzeti Glavar sam, in to brezplačno za dobo šestih let. Podobno se je tudi v Odgovoru (1768) ponudil, da bo ob nedeljah brezplačno poučeval čebelarjenje. S sredstvi, to je s 300 goldinarji, kolikor je bila takrat letna plača državnih učiteljev čebelarstva, je nameraval ustanoviti sklad za nakup čebeljih panjev, da bi ustanovili čim več skupnih čebelnjakov. Glavarjev načrt je bil povsem realen, a žal prepozen, ker ga je prehitel dvorni dekret z dne 31. 10. 1781, po katerem so bili zaradi prevelikih stroškov ukinjeni vsi učitelji čebelarstva in za katerega Glavar po vsej verjetnosti še ni vedel.

Podobno kot na drugih takratnih čebelarških šolah je tudi Glavar predvidel, da bo pouk brezplačen. Tako je določal čebelarški patent Marije Terezije iz leta 1775 (Bienenzuchtverbreitung ..., 1775). Posebej je treba poudariti izjemno pomembno določilo, da bo **pouk v deželnem (slovenskem) jeziku**. Gre za izjemno določilo za Kranjsko konec 18. stoletja in velik prispevek k uveljavitvi slovenskega jezika. Glavar je šolanje namenil podložnikom, ki so obvladali le domači, slovenski jezik. V dvorni odredbi Instrukcija za čebelarške mojstre (Instruktion für ..., 1775) je med drugim določeno, da morajo biti predavanja razumljiva. Marija Terezija je v omenjeni instrukciji tudi odredila, da je podlaga za pouk v javnih čebelarških šolah Janšev čebelarški nauk. Glavar temu pritrjuje, a hkrati tudi določa, da je treba dodati še vse tiste stvari, ki jih Janša ne obravnava. To je razvidno iz razlik med Janševo Razpravo o čebelnih rojih in Glavarjevim delom Pogovor o čebelnih rojih, ki jih je predstavil Mihelič (1976). Ugotovil je, da je v Glavarjevi knjigi od skupaj 691 odstavkov kar 296 (42,8 %) odstavkov originalnih Glavarjevih, le 233 odstavkov (33,7 %) originalnih Janševih in 162 odstavkov (23,4 %) Janševih z Glavarjevim dopolnilom. Glavarjeva slovenska knjiga o čebelarstvu, ki jo je napisal leta 1776, ni bila natisnjena, ker naj bi bil rokopis izgubljen. Glavar poudarja potrebo po slovenskem čebelarškem čitvu ter dodaja, da jo bo treba napisati na novo, če že napisana ne bo najdena.

Glavar je poznal določilo, da morajo učitelji čebelarstva opraviti šolanje in da morajo tudi izpit za učitelja čebelarstva opraviti na dunajski čebelarški šoli (5. člen – Instruktion ..., 1775). Temu se je hotel nekako izogniti, saj je zapisal, da sicer nima nič proti preverjanju na Dunaju, vendar po njegovem mnenju to zaradi visokih potnih stroškov, starosti ter njegovega splošno znanega znanja o čebelarjenju in sposobnosti za javno poučevanje ni potrebno. Glavar v svojih pravilih dosledno uveljavlja določila čebelarškega patenta iz leta 1775, še posebej, da je čebelarstvo oproščeno vseh dajatev, na primer cestnin pri prevozu panjev na pašo in z nje, mitnin in drugega.

Zanimiva je tudi ideja o skupnih čebelnjakih, ki bi imeli prednost pred zasebnimi čebelnjaki. Glavar je to

Pravilo: Osnutek ureditve državnega učitelja čebelarstva – uvodna stran – Glavar 1781. Zbirka rokopisov – AS SI 1073, 1/24 r, 13. str.–1941

predlagal iz različnih razlogov, med njimi pa je tudi ta, da bi te skupne čebelnjake vodili in oskrbovali usposobljeni skrbniki, ki bi se izsolali na čebelarstvo- vrtnarski šoli. Za zasebne čebelnjake, v katerih ima po čebelarškem patentu lahko vsak podložnik poljubno število panjev, je menil, da bodo ti zaradi skupnih čebelnjakov v obdobju dveh let postopno ukinjeni sami po sebi.

B) Pravilo: Osnutek za vajence

Osnutek za vajence obsega deset odstavkov. Za vajence Glavar predpisuje, da morajo biti stari od 15 do 20 let, da so ukaželjni, pošteni in sposobni fantje. Prednost daje tistim, ki znajo brati in pisati v deželnem (slovenskem) jeziku. Če tega ne znajo, jih bodo to učili graščinski gospodarski uslužbenici, tako da bodo, ko bodo nastavljeni za skrbnike čebelnjakov, lahko vodili potrebno evidenco. Glavar priporoča, da naj bi bodoči vrtnarji oskrbovali tudi čebelnjake, saj naj bi bilo to tudi zakonsko predpisano. Šolanje traja od začetka marca do konca oktobra. Vajenci, ki bodo usposobljeni, bodo odpuščeni in vsaj najboljši bodo za nagrado dobili en panj. Tisti, ki ne bodo uspešni, pa bodo na šoli ostali toliko časa, da se bodo usposobili. Pozimi bi se ti usposabljali tudi v mizarstvu, tako da bi znali izdelovati panje in podloge zanje.

(Nadaljevanje v prihodnji številki)

Pravilo: Osnutek za vajence – uvodna stran – Glavar 1781. Zbirka rokopisov – AS SI 1073, 1/24 r, 13. str.–1941